

КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

У статті визначено та обґрунтовано компоненти, критерії та показники вимірювання рівня професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі. Встановлено співвідношення понять «критерій» та «показник», з'ясовано, що критерій більш стабільний та ширший за поняттям, а показник – динамічний, тому за одним критерієм стоїть ціла система показників. Здійснено аналіз наукових підходів до розробки критеріїв та показників професійного становлення. Визначено такі компоненти професійного становлення менеджерів авіаційної галузі: особистісний, когнітивний та праксеологічний, які співвідносяться з такими критеріями професійного становлення, як індивідуальний, інтелектуальний та операційно-діяльнісний. Розкрито показники рівнів вимірювання професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі: так, показники індивідуального критерію виявляються у певному рівні розвитку комунікативних, моральних, емоційно-вольових, індивідуально-типологічних, особистісно-характерологічних, рефлексивних, академічних, мовних та організаційних якостей; показники інтелектуального критерію виявляються у відповідному рівні знань із професійно важливих дисциплін («технології міжнародних пасажирських авіаперевезень», «організації міжнародних пасажирських авіаперевезень», «технології міжнародних вантажних авіаперевезень», «організації міжнародних вантажних авіаперевезень», «організації міжнародних регулярних польотів»); показниками операційно-діялісного критерію є професійні, комунікативні та організаційні уміння майбутнього фахівця.

Встановлено, що використання вказаної сукупності компонентів, критеріїв та показників дасть змогу комплексно оцінити рівень професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі. Поняття «рівень» є своєрідною шкалою вимірювання, що дає змогу комплексно оцінити обґрунтування професійного становлення в майбутніх менеджерів авіаційної галузі. За допомогою визначення рівнів є змога переводу якісних показників у кількісні. Тому нами було розроблено три рівні професійного становлення менеджерів авіаційної галузі: високий (професійний), середній (достатній) та низький (базовий).

Ключові слова: професійне становлення, компоненти професійного становлення, критерії професійного становлення, показники професійного становлення, менеджери авіаційної галузі.

Постановка проблеми. Сучасна система вищої освіти України покликана підготувати конкурентоспроможного фахівця та передбачає впровадження інноваційних процесів у систему професійної підготовки. Одним із таких процесів є вирішення проблеми професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі, а саме: формування його професійних цінностей, що регулюють професійну діяльність та зумовлюють прагнення майбутнього фахівця до неперервного самовдосконалення та саморозвитку. Щоб розкрити вплив навчального процесу на професійне становлення майбутнього фахівця, необхідно виявити та дослідити компоненти, критерії, показники вимірювання рівня професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі, за допомогою яких процес підготовки буде ефективним і забезпечить постійне прагнення студента до навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості професійного становлення майбутніх фахівців різного профілю висвітлюються

такими науковцями: Є. Климовим, М. Козирєвою, Ю. Козловською, А. Марковою, М. Осіповим, Ю. Поваренковим та ін. Питання про компоненти, критерії та показники професійного становлення майбутніх менеджерів окреслені в роботах таких науковців: Н. Замкова, В. Курило, Н. Логутіна, В. Монахов, Г. Нікіфоров, О. Остапенко, В. Танська, А. Чупанова та ін.

Водночас проведений аналіз літературних джерел свідчить про незначну увагу, приділену визначенню компонентів, критеріїв та показників професійного становлення саме менеджерів авіаційної галузі.

Мета статті. Метою цієї роботи є визначення основних компонентів, критеріїв та показників вимірювання рівня професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі.

Виклад основного матеріалу. Необхідним є визначення сутності ключових понять «компонент», «критерій» та «показник» та їхніх особливостей у процесі професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі.

«Компонент» перекладається з латини як «складаючий», тобто складова частина, елемент чого-небудь. Є. Зеєр [1] у своїй науковій праці виділяє такі взаємопов'язані компоненти професійного становлення: формування професійної спрямованості, компетентності, соціально значущих і професійно важливих якостей та їх інтеграцію, готовність до постійного професійного росту, пошук оптимальних прийомів якісного і творчого виконання діяльності відповідно до індивідуально-психологічних особливостей особистості.

За тлумачним словником, «критерій – ознака, на підставі якої виробляється оцінка, визначення або класифікація чого-небудь; міряло думки, оцінки» [4, с. 211]. З грецької мови слово «критерій» перекладається як «засіб для рішення». З точки зору педагогічної науки під критеріями розуміють ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики, а тому підлягають оцінці.

На думку В. Курило, критерій розуміють як об'єктивну ознаку, за допомогою якої здійснюється порівняльна оцінка досліджуваного явища, ступеня розвитку його у різних обстежених осіб або сукупність таких якостей явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці [2, с. 36]. На думку В. Монахова [3, с. 56], критерій є тією сукупністю основних показників, яка розкриває норму, вищий рівень розвитку відповідної якості. Як компонент критерію показник є конкретним і типовим проявом однієї із суттєвих сторін, на підставі якого можна визначити наявність якості, визначити рівень її розвитку. Отже, критерій – *мірило оцінки окремих компонентів досліджуваного об'єкта*.

За словником [4, с. 276], термін «показник» визначається як ознака чого-небудь, явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу, кількісна характеристика властивостей процесу. Як слушно зауважує В. Танська [5], показник є одним з якісних чи кількісних складників критерію, однією з характеристик об'єкта, процесу чи явища, що виражає кількісно або якісно одну зі сторін їх стану. Отже, *показники – це кількісні або якісні характеристики сформованості кожного виокремленого критерію*.

Резюмуючи вищезазначене, ми дійшли висновку, що критерій визначає якості та властивості досліджуваного об'єкта, а показники визначають міру сформованості кожного критерію. Поняття «критерій» за сутністю ширше, ніж «показник», тому є ймовірність, що за одним критерієм стоїть ціла система показників. Водночас «критерій» і «показник» тісно взаємопов'язані: вибір критерію зумовлює правильний вибір певної системи показників, а якісні характеристики показника залежать від того, наскільки він об'єктивно характеризує певний критерій.

Аналіз наукових та нормативних джерел дав змогу виділити такі компоненти професійного ста-

новлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі: особистісний, когнітивний та праксеологічний.

Особистісний компонент полягає в таких здібностях, особистісних якостях: самостійність й ініціативність, креативність й гнучкість мислення; прагнення до самореалізації й саморозвитку; націленість світоглядних орієнтирів на духовні й моральні цінності; розвинуті пізнавальні процеси (відчуття, сприймання, увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення), які впливають на результат професійної діяльності та визначають її індивідуальний стиль.

Основою когнітивного компоненту є система знань теоретичного та практичного значення, або ступінь сформованості професійних знань. Особливого значення набуває вивчення професійно-орієнтованих дисципліни, які створюють професійно важливу базу.

Праксеологічний компонент складається з професійних умінь та навичок ефективного використання професійно-орієнтованих знань для успішного виконання професійних завдань у практичній діяльності.

Розроблені компоненти та проведений аналіз критеріїв і показників дали нам змогу запропонувати систему критеріїв професійного становлення менеджерів авіаційної галузі: це індивідуальний, інтелектуальний та операційно-діяльнісний критеріїв.

Індивідуальний критерій свідчить про сформованість необхідних якостей особистості, що є важливим у менеджменті авіаційної галузі. Показники індивідуального критерію виявляються у певному рівні розвитку:

- комунікативні (володіння технікою спілкування і взаємодія з колегами та клієнтами; уміння встановлювати психологічний контакт, долати бар'єри спілкування; толерантність); моральні (правдивість, ввічливість, тактовність, відкритість, справедливість, чесність, уважність); емоційно-вольові (стресостійкість, вміння керувати своїми емоціями, готовність до прийняття рішень, ініціативність, здатність витримувати робоче навантаження протягом тривалого часу, зберігаючи якість виконання роботи, упевненість у собі, сміливість, терплячість, вимогливість до себе); індивідуально-типологічні (сила, витривалість, активність, стійкість); особистісно-характерологічні та рефлексивні (наполегливість, дисциплінованість, відповідальність, цілеспрямованість, скромність, самостійність, самокритичність, адекватна самооцінка, здатність до самовиховання, самовдосконалення);

- академічні (здатність до швидкого навчання та засвоєння великого обсягу інформації, наполегливість, спрямованість на результат, висока працездатність); мовні (здатність зрозуміло і чітко висловлювати свої думки не тільки рідною мовою, а й з використанням іноземних мов); організаторські (здатність організовувати колектив та його роботу та здатність правильно організовувати свою роботу);

– мотиваційні (наявність цілей, прагнень, установок, інтересу, мотивів професійної діяльності).

Інтелектуальний критерій – рівень засвоєння майбутнім фахівцем набутих професійних знань. Показники інтелектуального критерію виявляються у відповідному рівні знань із професійно важливих дисциплін:

– технології міжнародних пасажирських авіаперевезень (знання класифікації авіаперевезень; технології бронювання та продажу міжнародних пасажирських перевезень; технології обслуговування пасажирів в аеропорту вильоту, транзиту та призначення; технології обслуговування пасажирів на борту літака; технології дій в аварійних випадках; вміння розробляти технологічні схеми та графіки обслуговування різних категорій пасажирів на різних етапах їх перевезень; вміння розраховувати інтенсивність руху повітряних суден; вміння визначати пропускну спроможність пасажирських терміналів;

– організації міжнародних пасажирських авіаперевезень (знання об'єктів та суб'єктів авіаційної діяльності на міжнародному ринку; видів та особливостей авіаційних послуг; міжнародних та національних правил регулювання авіаційних перевезень; методів продажу авіаційних перевезень; форм співробітництва між різними авіаперевізниками (інтерлайн, код-шеринг, пул); тарифної політики авіакомпаній; уміння працювати з перевізною документацією, вміло використовувати свої знання для розробки ефективних систем комерційної діяльності на повітряному транспорті);

– технології міжнародних вантажних авіаперевезень (знання класифікації вантажних авіаперевезень; вимог до упакування і маркування вантажів; технології бронювання і продажу міжнародних вантажних перевезень; технології обслуговування вантажів в аеропорту вильоту, транзиту і призначення; технології митного обслуговування вантажних перевезень; обмежень з перевезення окремих категорій вантажів повітряним транспортом; вміння розробляти технологічні схеми та графіки обслуговування різних категорій вантажів на різних етапах їх перевезень);

– організації міжнародних вантажних авіаперевезень (знання міжнародних та національних правил регулювання вантажних авіаційних перевезень, умов виконання вантажних авіаційних перевезень, застосування тарифів, які застосовуються при виконанні вантажних перевезень, основних правил розрахунків по вантажу при організації вантажних перевезень, особливостей перевезення небезпечних вантажів повітрям, вміння оформлювати та працювати з перевізною документацією, що застосовується при вантажних авіаперевезеннях);

– організації міжнародних регулярних польотів (володіти знаннями нормативно-правової бази авіакомпанії; основних документів, які дають право авіакомпанії здійснювати польоти, сертифікаційних та кваліфікаційних вимог до авіаційного персоналу, документів, які мають знаходитися на борту повітряного судна при виконанні польотів, положення про робочий час і час відпочинку екіпажів повітряного судна, види страхування в авіації, вміння вільно орієнтуватись у теоретичних та практичних проблемах організації міжнародних регулярних польотів).

Операційно-діяльнісний критерій – рівень оволодіння уміннями та навичками, необхідними для професійної діяльності майбутнього менеджера авіаційної галузі. Тобто операційно-діяльнісний критерій дає змогу охарактеризувати практичну здатність випускника успішно застосовувати набуті знання і вміння на практиці. Показниками цього критерію є: професійні (навички роботи з автоматизованими системами бронювання та продажів авіаційної продукції (квитків, готелів тощо); вміння заповнювати перевізну документацію; раціональність організації робочого місця і праці; вміння брати на себе відповідальність за ухвалені рішення; професійна поведінка в типових і нетипових виробничих ситуаціях; активність, ініціативність і самостійність у виконанні роботи, комунікативні та організаційні уміння), комунікативні уміння (вміння слухати, вміння працювати з негативним емоційним станом клієнтів чи колег; вміння налагоджувати контакт із партнерами по спілкуванню; уміння прислухатись до думки інших), організаційні уміння (здатність до управлінської роботи; володіння технологіями впровадження інновацій в діяльність (стандартів, законів, постанов тощо); вміння приймати управлінські рішення та брати на себе відповідальність за їх прийняття; вміння справлятися з вирішенням нетипових ситуацій та завдань; здатність організувати постійний зворотній зв'язок із клієнтами задля покращення результатів діяльності).

Наступним кроком є диференціація представлених нами компонентів, критеріїв та показників на рівні сформованості. За допомогою визначення рівнів є змога перевести якісних показників у кількісні. Взагалі поняття «рівень» розглядається як шкала вимірювання, котра визначається набором таких чинників, як критерії та показники, що дають змогу комплексно оцінити обґрунтування професійного становлення в майбутніх менеджерах авіаційної галузі. Для цього нами було розроблено три рівні професійного становлення менеджерів авіаційної галузі: високий (професійний), середній (достатній) та низький (базовий).

Висновки і пропозиції. Таким чином, використання вказаної сукупності компонентів, кри-

теріїв та показників дадуть змогу комплексно оцінити рівень професійного становлення майбутніх менеджерів авіаційної галузі.

Перспективним напрямом подальшого дослідження є розробка і реалізація педагогічних умов, за яких професійна підготовка у закладі вищої освіти менеджерів авіаційної галузі буде більш продуктивною.

Список використаної літератури:

1. Зеер Э.Ф. Психология профессий. М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. 336 с.
2. Курило В. Моделирование системы критериев оценки развития освіти в регионе. *Педагогика і психологія*. 1999. № 2. С. 35–39.
3. Монахов В.М. Технологические основы проектирования и конструирования учебного процесса. Волгоград: Перемена, 1995. 152 с.
4. Новий тлумачний словник української мови / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. К.: Аконтіт, 1998. 351 с.
5. Танська В.В. Підготовка майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2006. 20 с.

Sarkisova O. Components, criteria and indicators for measuring the level of professional development of future managers in the aviation industry

The article defines and substantiates the components, criteria and indicators for measuring the level of professional development of future managers in the aviation industry. The correlation between the concepts "criterion" and "indicator" was established, it was found that the criterion is more stable and broader than the concept, and the indicator is dynamic, therefore, one criterion is the whole system of indicators. The analysis of scientific approaches to the development of criteria and indicators of professional development has been analyzed. The following components of the professional formation of aviation industry managers are identified: personal, cognitive and praxeological, which correlate with such criteria of professional development as: individual, intellectual, and operational-activity. The indicators of levels of measurement of the professional development of future managers of the aviation industry are revealed, so indicators of an individual criterion are revealed at a certain level of development of such qualities as: communicative, moral, emotional-volitional, individual-typological, personality-, reflexive, academic, linguistic and organizational; the indicators of the intellectual criterion are found at the appropriate level of knowledge on professionally important disciplines, namely: "technologies of international passenger air transportation", "organization of international passenger air transportation", "international cargo air transportation technology", "organization of international cargo air transportation", "organization of international regular flights"; and indicators of the operational-activity criterion are: professional, communicative and organizational skills of a future specialist.

It is established that the use of the specified set of components, criteria and indicators will allow to comprehensively assessing the level of professional development of future managers of the aviation industry. The concept of "level" is a peculiar scale of measurement, which makes it possible to comprehensively assess the justification of professional development in future managers of the aviation industry. By means of determining the levels there is a possibility to translate from qualitative indicators into quantitative ones. Therefore, we developed three levels of professional development of aviation industry managers: high (professional), medium (sufficient) and low (basic).

Key words: professional formation, components of professional formation, criteria of professional formation, indicators of professional formation, aviation industry managers.